

8. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΒΡΑΥΡΩΝΙ

Σκοπὸς τῶν ἐφεινῶν ἐργασιῶν ἐτέθη ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου καὶ μάλιστα τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς οἰκίας ἀπὸ τῶν χωμάτων καὶ τῆς βλαστήσεως μετὰ τὴν ἐπὶ τετραετίαν προσωρινὴν διακοπὴν τῶν ἐρευνῶν, λόγῳ ἀπασχολήσεώς μου ἐν Μυκῆναις. Προπαρασκευαστικαὶ λοιπὸν ὑπῆρξαν ἐφέτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν μέλλουσαν συνέχειαν τῆς ἀνασκαφῆς. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ (πίν. 37α) κατὰ τὸν καθαρισμὸν ἀπεκαλύφθη ἐντὸς τοῦ μεσαίου κλίτους τοῦ σηκοῦ πλακόστρωτον καὶ λείψανα ἐγκαρσίου τοίχου, ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἅτινα ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων ἀγγείων φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς παλαιότεραν φάσιν τοῦ ναοῦ. Διότι ἀνήκουν ταῦτα εἰς τὰ μέσα τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος. Εὐρέθησαν δὲ καὶ τινὰ τῶν τελευταίων γεωμετρικῶν χρόνων. Ὁ ἐγκάρσιος αὐτὸς τοῖχος ἀπέχει 4.76 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ προδόμου εὐρίσκεται δὲ εἰς σημαντικῶς βαθύτερον ἐπίπεδον τῶν λοιπῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ (πίν. 37β). Δὲν ἐξηκολούθησα ὅμως τὴν περαιτέρω ἔρευναν διότι αἱ ἐπιχώσεις ἐκεῖ εἶναι ἐλάχισται καὶ ὁ χώρος δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἀνασκαφῆ μὲ τὴν ἐφεινὴν μικρὰν πίστωσιν. Πιστεύω ὅμως ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ παλαιότερου κτίσματος ναοῦ ἢ βωμοῦ πρὸς ὃν ἔχει σχέσιν καὶ ὁ κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ ἀνευρεθεὶς τὸ 1949 βόθρος μετὰ τῶν ὀστράκων τῆς γεωμετρικῆς περιόδου. Ἐξεκαθαρίσθη ἐπίσης ἐντελῶς ἡ ἱερὰ οἰκία καὶ ἀφηρέθη ὁ χωμάτινος μάρτυς, ἀφαιρεθεὶς ἐκ τῶν προηγουμένων ἀνασκαφῶν διότι ἐν μέρει εἶχεν ἀποσυντεθῆ ἐκ τῶν βροχῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν εὐρέθησαν πολλὰ πῆλινα εἰδῶλια καὶ ὄστρακα ἐξ ἀγγείων μελανομόρφων καὶ ἐρυθρομόρφων τοῦ 6ου καὶ τοῦ 5ου μάλιστα π.Χ. αἰῶνος.

Μεταξὺ τούτων τὸ ἐν πίν. 39α ἀπεικονιζόμενον μετὰ παραστάσεως πιθανῶς τοῦ Ὑακίνθου εἶναι τῆς τεχνοτροπίας τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγγειογράφου Εὐφρονίου. Ἐξωτερικῶς δὲ τῆς ἱερᾶς οἰκίας κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν καὶ πλησίον τοῦ τοίχου εὐρέθη τάφος (πίν. 38α), τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ σχηματίζονται διὰ πωρολίθων μήκους 1.80 μ. περίπου, περιέχων σκελετὸν ὄριμου ἀτόμου. Ἐκτὸς μικροῦ ἐξ ὑάλου φιαλιδίου μετὰ μακροῦ λαιμοῦ οὐδὲν ἄλλο κτέρισμα εὐρέθη ἐντὸς αὐτοῦ. Ἄλλὰ παρὰ τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ εὐρέθησαν δύο χαλκᾶ νομίσματα, ὁ ὀβολὸς τοῦ Χάρωνος, ἅτινα μᾶς δίδουν καὶ τὴν σχετικὴν χρονολογίαν τοῦ τάφου. Τούτων τὸ ἐν εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ νέου ρυθμοῦ φέρον ὄπισθεν παράστασιν Διὸς ρίπτοντος τὸν κεραυνὸν πρὸς δεξιὰ καὶ σύμβολον στάχνης πρὸς τὰ ἀριστερά. Τὸ σύμβολον ἀποδίδεται εἰς τὸν ἄρχοντα

Κόιντον Χαρμόστρατον ἢ Ἐπικράτην - Ἐπίστρατον τοῦ 104 μ. Χ. περίπου.

Τὸ δεύτερον φέρει ἀμφοτέρωθεν παραστάσιν κεφαλῆς Ἀθηναῖς μετ' ἀττικοῦ κράνουσ. Ἀμφοτέρα τὰ νομίσματα εἶναι πολλαχῶς ἐφθαρμένα ἐκ τῆς χρήσεως, ὅπερ σημαίνει ὅτι εἶναι παλαιότερα τοῦ τάφου, δυναμένου διὰ ταῦτα νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα.

Δυτικώτερον τοῦ ἀνευρεθέντος τάφου πρὸς τὸ Μικρὸν Ἱερὸν ἠρεύνησα μερικῶς σπηλαιοειδῆ χῶρον, σχηματιζόμενον νοτίως τοῦ μεγάλου βράχου, ὅστις κλείει πρὸς Νότον τὸ Μικρὸν Ἱερὸν. Διεπιστώθη δὲ ὅτι τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς καταρρεύσεως τμήματος τοῦ βράχου, ὅπερ ἐκάλυψε ἐν μέρει κτίσματα τινὰ διαφαινόμενα κάτωθεν αὐτοῦ. Συνέλεξα καὶ ἐντεῦθεν πολλὰ πῆλινα εἰδώλια καὶ ὄστρακα ἐκ μελανομόρφων καὶ ἔρυθρομόρφων ἀγγείων. Δὲν ἐγένετο προσπάθεια ἀφαιρέσεως τῶν βράχων καὶ ἀνέβαλον τὴν ἔρευναν διὰ τὸ προσεχῆς ἔτος. Ἀλλὰ διεπιστώθη ἀπολύτως ὅτι καὶ ὄπισθεν τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἱερᾶς Οἰκίας πρὸς Ἀνατολὰς ὑπῆρχον καὶ ἄλλα κτίσματα συνδεόμενα πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος - Ἰφιγενείας καὶ πιθανῶς πρὸς τὸν παραδιδόμενον τάφον - κενήριον τῆς Ἡραΐδος, δι' ὃν ἡ παλαιότερα μνεῖα εὐρίσκειται ἐν Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις τοῦ ΕΥΡΥΠΠΙΟΥ 1465 κ.ἔ.:

*οὗ καὶ τεθάψη κατθανοῦσα, καὶ πέπλων
ἄγαλμά σοι θήσουσιν εὐπήνους ὑφάς.*

Ἄλλ' εἶναι φανερόν ὅτι ὀλόκληρος οὗτος ὁ χῶρος μετὰ τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ κατεκαλύφθη ὑπὸ βράχων καὶ ἐγκατελείφθη, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ μόνον ὠρισμένοι μεταξὺ τῶν βράχων καὶ τῶν κατηρειπωμένων κενοὶ χῶροι πρὸς ταφάς, πιθανῶς καὶ ταύτας συνδεόμενας πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος. Διότι καὶ εἰτέρα ταφὴ ἀπεκαλύφθη ἀκριβῶς ὄπισθεν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ ἀνευ οὐδενὸς κτερίσματος. Ἡ καταστροφὴ δὲ αὕτη τῶν ἱερῶν τούτων κτισμάτων φαίνεται ὅτι ἐγένετο πολὺ ἔνωρίς, διότι δὲν εὐρέθησαν ἀφιερῶματα μεταγενέστερα τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Μικρὰν ἡμερησίαν ἔρευναν διενήργησα καὶ κατὰ τὴν βορείαν κλιτὸν τοῦ ὑπερκειμένου πρὸς Νότον λόφου, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ προϊστορικὴ ἀκρόπολις τῆς Βραυρωῶνος¹.

Ὅστράκων ἔξ ἀγγείων προϊστορικῶν χρόνων ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ἐκεῖ πλῆθος καὶ σύντομος περιγραφή τῶν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1950 συλλεγέντων περιελήφθη εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἔτους τούτου, γενομένη ὑπὸ τοῦ τότε ἐπιμελητοῦ τῆς περιφερείας Δ. Θεοχάρη. Ἄλλ' ἐφέτος παρετήρησα καὶ πλῆθος λίθων ἔξ ἀρχαίων κτισμάτων, οἵτινες εἶχον ἔξορυχθῆ κατὰ τὴν διαρκῆ καὶ ἔντονον δυστυχῶς καλλιέργειαν τῶν διανοιγέντων χωραφίων

¹ Ἴδὲ ΠΑΕ 1948, σ. 83 καὶ 1950, σ. 188.

ἐπὶ τῶν πλαγιῶν τοῦ λόφου. Μικρὰ δὲ ἔρευνα καὶ σκαφή ἀπέδειξεν ὅτι καθ' ὅλην τὴν βορείαν κλιτὸν ὑπάρχουσι τοῖχοι (πίν. 38β) διήκοντες ἀλλεπαλλήλως ἔξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἐν εἶδει ἀναλημμάτων, ἀνήκοντες δὲ εἰς τοὺς Μεσοελλαδικοὺς χρόνους. Πιστεύω διὰ τοῦτο ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀνασκαφή τῆς σπουδαίας ταύτης μεσοελλαδικῶν μάλιστα χρόνων ἀκροπόλεως καὶ οἰκισμοῦ, ἔξ ἧς πολλὰ δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν μυθικῶν τῆς Ἀττικῆς χρόνων. Συνελέξαμεν δὲ κατὰ τὴν πρόχειρον ταύτην ἔρευναν πλεῖστα ὄστρακα καὶ τῶν δύο χαρακτηριστικῶν τάξεων τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς, ἀμαυρόχρωμα μετὰ μελανῶν εὐθυγράμμων ἢ καμπυλογράμμων διακοσμήσεων (πίν. 39β₂) καὶ μινύεια ἀνήκοντα εἰς ὑψίποδας κύλικας (πίν. 39β₁), κύπελλα κλπ., συνηθέστερον τεφρᾶς ἀλλὰ καὶ κιτρίνου ἢ μελανῆς ἀποχρώσεως.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

α. Γενική ἄποψις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐκ ΝΑ.

β. Πλακόστρωτον ἐκ παλαιότερου κτίσματος ἐντὸς τοῦ ναοῦ.
Ἡ ἀκριβὴς θέσις σημειοῦται διὰ σταυροῦ.

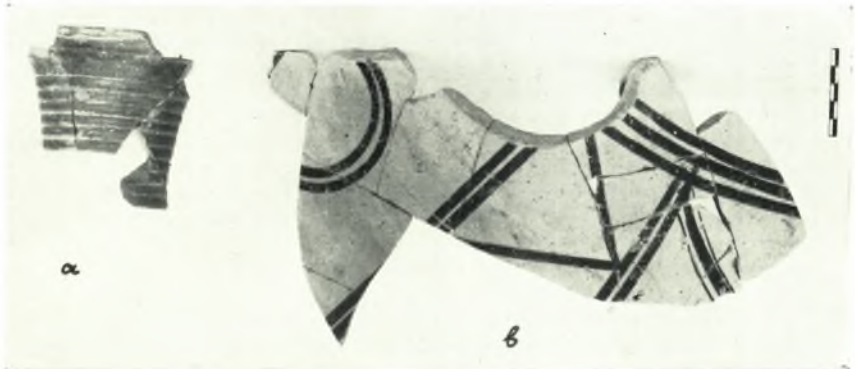

α. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σκελετοῦ ἐκ τάφου παρὰ τὴν ἱερὰν οἰκίαν. Παρὰ τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ διακρίνεται ὁ ὀβολὸς τοῦ Χάρωνος.

α. Ὅστρακον ἐξ ἐρυθρομόρφου κύλικος
μετὰ παραστάσεως τοῦ Ἰακίνθου.

β. ἄριστερῇ: Βάσις φαιᾶς μινυείου ὑπίποδος κύλικος μετὰ πλαστικῶν δακτυλίων.
δεξιᾷ : Ὅστρακον ἐξ ἀμυροχρώμου (matt-painted) ὑδρίας μετὰ καμπυ-
λογράμμου καὶ εὐθυγράμμου διακοσμῆσεως.